

UKRADENÉ DĚTI

UPROOTED

(H)STORIES OF STOLEN CHILDREN
DURING WORLD WAR II

PAVLA PLACHÁ

UKRADENÉ DĚTI

**DĚTI Z ČESKÝCH ZEMÍ URČENÉ
V DOBĚ NACISTICKÉ OKUPACE
K PONĚMČENÍ**

●●● Post Bellum

Publikace vznikla v rámci projektu Uprooted – „Histories of Stolen Children during World War II“.

UPROOTED
(H)ISTORIES OF STOLEN CHILDREN
DURING WORLD WAR II

Projekt je financován z prostředků nadace „Připomínka, odpovědnost a budoucnost“ (EVZ) a Ministerstvem financí Spolkové republiky Německo (BMF).

Tato publikace nevyjadřuje názor nadace „Připomínka, odpovědnost a budoucnost“ (EVZ) ani Ministerstva financí Spolkové republiky Německo (BMF). Za obsažené výroky nesou odpovědnost autoři.

OBSAH

Předmluva

PAVLA PLACHÁ

„Ukradené děti“. Děti z českých zemí určené v době nacistické okupace k poněmčení

© Post Bellum

Autorka textu historické studie: Pavla Plachá

Autor předmluvy: Michal Šmíd

Jazyková korektura: Jitka Šmídová

Grafická úprava a sazba: Adam Kolenda

Fotografie na obálce: Lidické děti po válce (zleva: Veronika Hanfová, Libuše Müllerová, vzadu: Věra Vokatá, Jana Müllerová, Hana Špotová, Václav Zelenka, Václav Hanf). Zdroj: pametnaroda.cz

PŘEDMLUVA

Sdružení Post Bellum se už dvě desítky let věnuje dokumentaci vzpomínek pamětníků, kteří na vlastní kůži zažili nacistickou a komunistickou totalitu. Od roku 2008 veškerá svědectví archivujeme a zpřístupňujeme na portálu www.pametnaroda.cz. Zaznamenané příběhy se snažíme vyprávět dál, ať už formou rozhlasových a televizních dokumentů, či výstav a knih. Pracujeme s nimi i v rámci vzdělávacích a uměleckých projektů. Snažíme se, aby se vyprávění pamětníků ve společnosti dostalo náležité pozornosti. Vzpomínky našich předků považujeme za jeden ze základních pilířů naší identity.

V době vzniku Post Bellum se reportéři soustředili především na zdokumentování vzpomínek veteránů druhé světové války, postupně se tematický a časový rámec rozšiřoval na další pamětnické skupiny. Ve sbírce Paměť národa tak dnes najdeme řadu svědectví lidí, kterým do života vstoupila válka v době dětství a dospívání. Vyprávěli a vyprávějí nám o tom, jak na ně dopadlo válečné běsnění, líčí hrůzu z náletů, někteří vzpomínají na ukrývání, ať už před frontou, nebo rasovou perzekucí.

Specifickou skupinu pak tvoří pamětníci, kterým nacisté popravili jejich nejbližší, rodiče, a oni se jako děti ocitli v internaci. Najdeme mezi nimi i několik lidí, kteří přežili spektakulární nacistický zločin – vypálení obcí Lidice a Ležáky. Zlomek dětí dostal šanci na nový život, dle zruďných rasových teorií byly určeny k „poněmčení“. Zatímco většinu dětí z Lidic a Ležáků nacisté zavraždili, malá skupina se dožila konce války, některé byly adoptovány německými rodiči.

Vážíme si toho, že většina z těch, kteří se dožili dnešních dnů, svěřila své svědectví Paměti národa. Stejně tak jsme rádi, že můžeme nyní – díky podpoře z německé nadace Erinnerung Verantwortung und Zukunft, EVZ (Připomínka, odpovědnost a budoucnost) – čtenáře seznámit se studií historičky Pavly Plaché, která přehledně vysvětluje fenomén „ukradených dětí“ a vsazuje jej do kontextu nacistické perzekuce v době druhé světové války.

Michal Šmíd

správce portálu www.pametnaroda.cz

Pavla Plachá

„UKRADENÉ DĚTI“: DĚTI Z ČESKÝCH ZEMÍ URČENÉ V DOBĚ NACISTICKÉ OKUPACE K PONĚMČENÍ

Úvod

Problematiku dětí „ukradených“ z českých zemí je třeba vnímat v kontextu nacistických snah o postupnou germanizaci „česko-moravského prostoru“, jež se měla stát nedílnou součástí tzv. třetí říše a zároveň branou k ovládnutí celé východní Evropy. Přitom je nutné odlišit teoretická východiska rasové ideologie od praktické germanizační a rasové politiky, která vedla k realizaci konkrétních kroků a byla ovlivněna konkrétními podmínkami v určitém čase na určitém místě. K okupaci „českomoravského prostoru“ došlo totiž, jak známo, postupně, což mělo za následek různé formální začlenění jeho jednotlivých částí do Velkoněmecké říše. Zatímco československé pohraniční oblasti byly po Mnichovské konferenci na podzim 1938 integrovány do stávající

správy Německé říše, jádro českých a moravských zemí bylo formálně připojeno k říši v březnu 1939 jako Protektorát Čechy a Morava a oblast původně československého Těšínska se po porážce Polska stala součástí tzv. včleněných východních území (Eingegliederte Ostgebiete). V každé z těchto oblastí uplatňovali nacisté odlišnou strategii pro její postupné ovládnutí. Vedle rasově-národnostních hledisek přitom hrály svou roli též politické a ekonomické zájmy.

Těšínsko

Problematiku poněmčování československých dětí polské národnosti lze nastínit na příkladu Těšínska, kde žila před válkou početná polská menšina. Jako součást tzv. včleněných východních území byla i tato oblast nacisty vnímána jako původně německá. Zde žijící „méněhodnotná“ (zejména polská) populace měla být zlikvidována, přičemž její elita měla být odvečena nebo vyvražděna a ostatní obyvatelstvo poníženo na úroveň otrocké pracovní síly. Dosídlení oblasti mělo být dosaženo usazením etnických Němců (zejména tzv. Volksdeutsche), ale také poněmčením rasově vhodných jedinců (viz program tzv. německé volkslisty), včetně poněmčování polských rodin nebo pouze jejich dětí.

Podle koordinátora poválečného pátrání po zavlčených polských dětech Romana Hrabara se oběťmi germanizačního tlaku stávaly

děti z rozvedených smíšených manželství, děti z polských sirotčinců a děti žijící u opatrovníků nebo adoptivních rodičů. Násilné odloučení se pak týkalo některých potomků etnických Němců nebo národnostně smíšených párů, které se odmítaly hlásit k německé národnosti, dětí deportovaných s rodiči na nucené práce, dětí narozených nuceně nasazeným ženám i dětí deportovaných a popravených rodičů.¹ Byly vytrženy ze známého prostředí, ať už od matky, z rodiny nebo z dětského domova, podrobeny rasovým měřením a převezeny do německých domovů na okupovaných územích nebo ve „staré říši“.

Hlavní odpovědnost za poněmčení a převýchovu dětí cizích národností nesla Nacionálně socialistická péče o blaho lidu (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt, zkráceně NSV),² již se brzy podařilo v obsazených polských oblastech vytvořit poměrně hustou síť domovů, poraden a služeben provádějících etnickou politiku. V domovech NSV byly společně umístěny německé i neněmecké děti označené jako „eindeutschungsfähig“ (schopné poněmčení).

Do roku 1942 nebyla germanizace dětí na okupovaných polských územích centrálně koordinována. Ke stanovení postupu a rozdělení kompetencí mezi jednotlivé instituce došlo až nařízením č. 67/I říšského

¹ HAVLÍKOVÁ, Jana – HOŘÁK, Martin: Pronásledování nezletilých dětí českých obětí a odpůrců nacismu v letech 1939–1945. In: „Nepřichází-li práce k Tobě...“ / „Kommt die Arbeit nicht zu Dir...“ *Různé podoby nucené práce ve studiích a dokumentech*. Praha 2003, s. 113.

² NSV působila od roku 1933 jako přidružený svaz NSDAP. Podílela se na řízení sociální péče v Německé říši.

komisaře pro upevnění němectví (Reichskommissar für die Festigung deutschen Volkstums, zkráceně RKFDV) z 19. února 1942.³ Jako „pilotní projekt“ byla akce provedena v říšské župě Wartheland (zkráceně Warthegau, česky Povartí), jež se nacházela na původně polském území. Župní úřad péče o mládež nejprve pořídil soupis dětí nacházejících se v bývalých polských sirotčincích nebo u polských pěstounů, pod záminkou rutinní lékařské prohlídky pak následovalo rasové vyšetření prováděné lodžskou úřadovnou Hlavního rasového a osidlovacího úřadu SS (Rasse- und Siedlungshauptamt, zkráceně RuSHA).

Děti shledané jako vhodné k poněmčení byly předány župní samosprávě, která je převezla do župního dětského domova v Bruckau (Bruczków) nebo v Kalisch (Kalisz). Zde byly podrobeny psychologickému vyšetření a pozorování a po šesti týdnech na ně vedoucí domova vypracoval „charakterologický posudek“. Výsledky byly zaslány pověřenci RKFDV v Poznani, jenž rozhodl, které dítě má být poněmčeno. Vybrané děti ve věku dvou až šesti let poté byly předány Lebensbornu. Tento spolek, spadající organizačně pod RuSHA, je převezl pod označením „Ostkinder“ do svých domovů na říšském území, za pomoci policejních úřadů jim změnil identitu (jména těch, které byly později předány do pěstounské péče, pak mohla být na základě přání pěstounů znovu změněna) a vychovával

³ *Anordnung 67/I. Eindeutschung von Kindern aus polnischen Familien und aus ehemals polnischen Weisenhäusern* (Germanizace dětí z polských rodin a bývalých polských sirotčinců).

je v německém jazyce a v nacionálně socialistickém duchu. Cílem bylo předání dětí do pěstounské péče německým rodinám a jejich pozdější adopce.⁴ Starší děti ve věku šesti až dvanácti let přebíral inspektor německých Heimschulen (Deutsche Heimschulen), které zajišťovaly kolektivní výchovu v duchu idejí nacionálního socialismu.⁵ Později byly i některé starší děti ponechávány Lebensbornu. Celý proces většinou probíhal násilně a proti vůli původních pečovateli. Lebensborn podroboval děti rasovým měřením opakovaně, takže některé původně „vyhovující“ byly poslány zpět do župních domovů a jejich další osud byl nejistý.⁶

Zmíněné nařízení 67/I bylo později možné uplatnit i na děti osob popravených nebo deportovaných do koncentračních táborů. V těchto případech vstupovaly do hry též příslušné referáty Gestapa.⁷

Ačkoli postup aplikovaný ve Warthegau nepřinesl organizaci SS kýžený výsledek, neboť jen malý počet z 300 dětí určených v této

⁴ Spolek Lebensborn byl založen v roce 1935 z iniciativy Heinricha Himmlera. Nesezdaným árijským ženám a dívkám nabízel možnost porodit „v tichosti“ a zabránit tak interrupci. Od roku 1942 se podílel na poněmčení několika set dětí z Norska, Polska, Ukrajiny, Jugoslávie a Československa proti vůli nebo bez vědomí jejich rodičů. Viz: <https://lebensspuren-deutschland.eu/der-lebensborn/> (cit. 2018-10-23).

⁵ „Deutsche Heimschulen“ byly internáty podléhající SS-Gruppenführerovi Augustu Heissmeyerovi, který byl zároveň tzv. inspektor nacionálně politických výchovných ústavů.

⁶ K tzv. akci Warthegau viz LILIENTHAL, Georg: *Der „Lebensborn e.V.“. Ein Instrument nationalsozialistischer Rassenpolitik*. Frankfurt am Main 2003, s. 208–215.

⁷ HAVLÍKOVÁ, Jana – HOŘÁK, Martin: *Pronásledování nezletilých dětí...*, s. 113–115.

akci k poněmčení byl umístěn do rodin SS, byl později v menší míře uplatňován i v okupovaných jugoslávských oblastech a na území Protektorátu Čechy a Morava.⁸

Protektorát Čechy a Morava

Také v Protektorátu Čechy a Morava s výraznou převahou českého etnika se prosadila koncepce jeho postupné asimilace. Germanizační plány počítaly s částečným poněmčením a částečným vysídlením českého obyvatelstva. Praktická rasová politika se začala v protektorátu uplatňovat v roce 1941. Významnou roli přitom sehráli R. Heydrich a K. H. Frank. Teoretické postuláty měla připravit Německá Karlova univerzita, kde po okupaci vzniklo několik rasově orientovaných vědeckých oborů. Pro výběr Čechů vhodných k poněmčení měla být využita „rasová měřítka“. Samotná rasová měření měl provádět RuSHA, který zřídil v Praze vlastní pobočku a později vybudoval regionální služebny po celém protektorátu. Prvním krokem k rasové selekci Čechů měl být rasový soupis, jenž se nejprve zaměřil na děti narozené v letech 1928–1931 a probíhal utajeně pod záminkou zdravotních prohlídek. Na prohlídky dětí navazovala rentgenologická vyšetření dospělých, maskovaná jako prevence boje proti tuberkulóze. Pražská pobočka RuSHA se mimo jiné též aktivně

⁸ LILIENTHAL, Georg: *Der „Lebensborn e.V.“...*, s. 215.

podílela na tzv. zvláštních akcích, mezi něž patřila rasová selekce dětí z Lidic a Ležáků.⁹

Metoda plánovité internace a germanizace českých dětí se v protektorátu objevila až v souvislosti s odvetnými opatřeními po atentátu na Heydricha. Jejich oběťmi se staly děti z Lidic a Ležáků, sirotci po popravených, děti vězňů včetně těch narozených ve věznicích a děti z rodin majících spojitost s atentátem. Organizačně se na těchto akcích podílela řídicí úřadovna Gestapa v Praze, za poněmčení dětí byl odpovědný pověřenec říšského komisaře pro upevňování němecství (Beauftragter des Reichskommissars für die Festigung deutschen Volkstums) a rasové vyšetření prováděla pražská pobočka RuSHA.¹⁰

Postup nacistů vůči lidickým dětem byl ve vztahu k českému etniku bezprecedentní. Jejich soupis a první orientační rasová selekce proběhly v budově gymnázia v Kladně, kam byly převezeny spolu s matkami již 10. června 1942. Selekcí prošly pouze tři děti, jež na první pohled vykazovaly nordické rysy (Hana Špotová, Dagmar Veselá, Václav Zelenka). Tyto tři děti pak byly převezeny na dětskou kliniku v Praze. Zde byly znovu podrobeny rasové prohlídce a jedno z nich (Dagmar Veselá) bylo označeno jako „nevyhovující“. Rasově nevyhovující lidické děti starší jednoho roku a mladší 16 let čekal po dvou dnech transport

⁹ NOVOTNÝ, René: *Řešení české otázky. Nacistická rasová politika v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha 2021, s. 491–493.

¹⁰ HAVLÍKOVÁ, Jana – HOŘÁK, Martin: *Pronásledování nezletilých dětí...*, s. 114.

z Kladna přes Lovosice a Drážďany do Sběrného střediska pro přesídlování (Umwanderungszentralstelle, zkráceně UWZ) v Lodži. Z těchto původně „neponěmčitelných“ dětí bylo po provedení dalších rasových měření vybráno k poněmčení ještě sedm (Marie Doležalová, Emilie Frejová, Václav Hanf, Anna Hanfová, Marie Hanfová, Eva Kubíková, Věra Vokatá). Všech devět „poněmčitelných“ lidických dětí pak bylo posláno do dětského domova v Puschkau. Většinu později převzaly do pěstounské péče německé rodiny (Hana Špotová, Václav Zelenka, Anna Hanfová, Marie Hanfová, Marie Doležalová, Emilie Frejová, Věra Vokatá). Evu Kubíkovou se podařilo získat do péče rodině její tety (sestry jejího otce), která byla provdaná za Němce a žila v Berlíně. Václav Hanf se svou sestrou Annou se sice dostal do německé rodiny, ale kvůli výchovným problémům byl vrácen do dětského domova a do konce války prošel několika výchovnými zařízeními.

Rasovým měřením byly podrobeny i děti z obce Ležáky. Z třinácti tamních dětí, převezených za tímto účelem z Pardubic do Prahy, byly jako „vyhovující“ shledány pouze sestry Marie a Jarmila Štulíkovy. Také ony byly později, každá zvlášť, v Puschkau vybrány německými rodinami a svěřeny do pěstounské péče.

Společně s lidickými a ležáckými dětmi byli na rasové přezkoumání posláni i Jiří a Alena Šámalovi. Jednalo se o děti příslušníků českého odboje Jaromíra a Milady Šámalových. K odebírání dětí českým odbojářům do té doby nedocházelo. Důvodem tohoto mimořádného zásahu

byla zřejmě politická exponovanost rodiny Šámalových a také snaha okupantů demonstrovat tvrdý postup proti příbuzným špiček československého zahraničního odboje jakožto organizátorům atentátu na Heydricha. Otcem univerzitního profesora Jaromíra Šámala byl kancléř československých prezidentů a čelný představitel centrální české odbojové organizace Politické ústředí Přemysl Šámal. Také Jaromír a jeho žena Milada byli jejími členy. Jaromíra zatklo Gestapo 4. června 1942 v Praze a následujícího dne byl zastřelen. Milada Šámalová prošla do konce války několika nacistickými internačními zařízeními. Jiřího a Alenu si v prosinci 1942 v Puschkau vybrali němečtí pěstouni.¹¹

Všechny děti z Lidic a Ležáků, které byly určeny k „poněmčení“, i děti rodiny Šámalových se po válce dříve či později podařilo vypátrat a vrátit rodičům nebo jiným příbuzným. Jejich osudy se staly jedním z hlavních bodů obžaloby zločinů na dětech v rámci norimberského procesu a mnichovského procesu s představiteli Lebensbornu a byly projednávány i v 60. letech v procesu s Adolfem Eichmannem.

Ne všechny lidické děti byly deportovány za hranice protektorátu. Sedm mladších jednoho roku (František Černý, Veronika Hanfová, Pavel Horešovský, Josef Minařík, Jiří Müller, Libuše Müllerová, Jiří Pitín) bylo z Kladna převezeno do nalezince na pražských Vinohradech. Na začátku roku 1943 byly přemístěny na infekční oddělení německé dětské kliniky

¹¹ PLACHÁ, Pavla: „Lágrové Madony“. Různé podoby mateřství v nacistickém koncentračním táboře Ravensbrück. *Paměť a dějiny*, 2021, č. 1, s. 30–31.

v budově bývalé české techniky na Karlově náměstí. Kromě Františka Černého, který zemřel ještě v roce 1942, byly v srpnu 1943 převezeny do útulku v bývalých Masarykových domovech v Praze-Krči.

Po 10. červnu 1942 se lidickým ženám narodilo ještě sedm dětí (Věnceslava Kohlíčková, Karel Hanžl, Věra Müllerová, Marie Pešková, Anna Straková, Jaroslav Korecký, František Hroník¹²). První čtyři se narodily matkám převezeným z Kladna k porodu na oddělení Gestapa pro uvězněné české ženy v porodnici v Dykově ulici v Praze na Vinohradech. Tyto matky byly po porodu poslány do koncentračního tábora Ravensbrück. Další dvě děti se narodily matkám deportovaným původně do Ravensbrücku, jež odtud byly dodatečně převezeny k porodu do porodnice v Dykově ulici v Praze a posléze vráceny do Ravensbrücku. Narození lidických dětí v této porodnici se nehlásilo matričnímu úřadu, ale pouze pražskému vedení NSV a na Gestapo. Po oddělení od matek byly přes německý Červený kříž předány do nalezince při německé dětské klinice v Praze II.¹³ Z dětí narozených po 10. červnu 1942 přežili válku jen Věra Müllerová a Jaroslav Korecký. Oba byli před koncem války převezeni do dětského útulku v Praze-Krči. Poté, co byl ústav po náletu na Prahu částečně likvidován, byli svěřeni do péče českým rodinám.¹⁴

¹² František Hroník se narodil přímo v Ravensbrücku a krátce po porodu byl usmrcen.

¹³ V porodnici v Dykově ulici porodily i další tři ženy zadržené v souvislosti s atentátem na Heydricha a poté byly deportovány do koncentračního tábora. HAVLÍKOVÁ, Jana – HOŘÁK, Martin: *Pronásledování nezletilých dětí...*, s. 118.

¹⁴ K osudům lidických dětí podrobněji MACKOVÁ, Jolana – ULRYCH, Ivan: *Osudy lidických dětí. Vzpomínky, svědectví, dokumenty*. Nymburk 2003.

Kromě lidických dětí byly v protektorátu hromadně internovány také děti, jejichž rodiče byli zatčeni v době výjimečného stavu po atentátu na Heydricha a posléze popraveni v koncentračním táboře Mauthausen. Ty ve věku do tří let byly umístěny v dětském útulku v Praze-Krči. Do konce války jich zde zůstalo celkem devatenáct. Starší byly internovány v bývalém domově pro invalidy na Jenerálce v Praze-Vokovicích. Jednalo se o 46 až 48 dětí, které byly vedeny jako vězni pražského Gestapa. Byly podrobeny rasovému vyšetření, ale žádné z nich nebylo shledáno jako vhodné k poněmčení. Dne 14. dubna 1944 byly děti z Jenerálky převezeny do internačního tábora ve Svatobořicích u Kyjova. Tam byly od podzimu 1942 soustředěny osoby zadržené jako příbuzní emigrantů a ukrývajících se odbojářů. Ve Svatobořicích byly děti izolovány od ostatních vězňů a podléhaly zvláštnímu režimu. Koncem války byly nakrátko přemístěny do školy v Kyjově a po likvidaci tábora v dubnu 1945 s částí dalších vězňů převezeny do Brna a pak do pracovní-výchovného tábora v Plané nad Lužnicí, kde se dočkaly osvobození.¹⁵

O osudech dětí, jež zůstaly hromadně internovány na území protektorátu, nebylo do konce války ze strany nacistů definitivně rozhodnuto. Z dochované korespondence z roku 1943 mezi vedoucím Lebensboru Maxem Sollmannem a K. H. Frankem vyplývá, že se uvažovalo o jejich rasovém prověření a následném poněmčení „vhodných“ jedinců a odsunutí těch „nevhodných na východ“. Následujícího roku

¹⁵ HAVLÍKOVÁ, Jana – HOŘÁK, Martin: *Pronásledování nezletilých dětí...*, s. 118–121.

proběhlo rasové přezkoumání „dříve neponěmčitelných dětí“, z nichž bylo na možnou převýchovu vybráno celkem 22. Od plánů na jejich přemístění do německých rodin ale bylo upuštěno, a to kvůli obavám z reakce české veřejnosti.¹⁶

Kromě výše zmíněných zvláštních hromadných akcí lze v protektorátu narazit i na jednotlivé případy, kdy byl po uvěznění rodičů dětem přidělen německý opatrovník nebo byly umístěny v dětském domově, a to i přesto, že o ně projevíli zájem jejich příbuzní.¹⁷

Jako jistou formu „krádeže dětí“ lze vnímat i snahu o poněmčování nemanželských potomků národnostně smíšených párů a dětí bez rodičů. Obecně existovala snaha získat „rasově kvalitní“ nemanželské dítě pro německou výchovu. I v těchto případech figurovala pražská filiálka RuSHA. Součástí její agendy byla totiž i posudková činnost týkající se udílení německé státní příslušnosti, povolování národnostně smíšených sňatků atd. Examinátoři RuSHA podrobovali rodiče a děti rasovým měřením. Rozkaz Heinricha Himmlera o registraci nemanželských dětí německých vojáků a žen cizí národnosti se měl od března 1943 vztahovat i na protektorát. Podle posledních výzkumů se ale v těchto případech upřednostňovalo povolení smíšeného sňatku, a děti tak mohly zůstat u matky. Poněmčování bylo pro německé

¹⁶ KRÁL, Václav: *Chtěli nás vyhubit*. Praha 1961, s. 165–166, dok. č. 28. Dále též NOVOTNÝ, René: *Řešení české otázky...*, s. 329–330.

¹⁷ Takové případy registrovala Kancelář pro oběti nacismu při Česko-německém fondu budoucnosti. Viz HAVLÍKOVÁ, Jana – HOŘÁK, Martin: *Pronásledování nezletilých dětí...*, s. 121.

úřady snazší v případě sirotků, a to nejen německých, ale i českých. Pokud byly tyto děti „rasově způsobilé“, mohly být i ony předány do péče německým pěstounům.¹⁸

Říšská župa Sudety

Dodnes málo prozkoumána zůstává praxe odebírání dětí v oblastech okupovaného pohraničí, zejména v tzv. Říšské župě Sudety. Určité praktiky užívané na tomto území naznačují osudy konkrétních dětí. Například v databázi Kanceláře pro oběti nacismu ČNFB je registrován případ tří sourozenců, které odebraly pracovnice NSV otci po uvěznění matky v koncentračním táboře Osvětim. Důvodem mělo být to, že se o ně kvůli nemoci nemohl starat. Děti byly poté převezeny za účelem poněmčení do tábora v Klosterbrücku (Czarnowasy) a Grottkau (Grodków). Dvě z dětí se po válce podařilo najít, třetí zůstalo nezvěstné.¹⁹ Děti v této oblasti mohly být odebírány i na základě Nařízení župního vedení v Sudetech týkajícího se zacházení s nemanželskými dětmi českých matek ze 30. června 1943.²⁰

¹⁸ NOVOTNÝ, René: *Řešení české otázky...*, s. 323–325.

¹⁹ HAVLÍKOVÁ, Jana – HOŘÁK, Martin: *Pronásledování nezletilých dětí...*, s. 121, pozn. 60.

²⁰ NOVOTNÝ, René: *Řešení české otázky...*, s. 324.

Závěr

Téma tzv. ukradených dětí, tedy dětí zavlčených z českých zemí do Německa na převýchovu, je dodnes opředeno řadou mýtů, které se opakovaně vyskytují v médiích, ačkoli byly historickým výzkumem vyvráceny.²¹ Ovšem ani historické bádání zatím nedokázalo odpovědět na všechny otázky, což v případě české historiografie platí dvojnásob. Zároveň se jedná o téma, jehož přesah do současnosti je mimořádně aktuální. Oběti násilné germanizace byly buď dočasně, nebo celoživotně vytrženy ze svých rodinných vazeb a některé ani nepoznaly pravdu o svém narození. Vyrůstaly a žily s identitou postavenou na lži, což formovalo celý jejich život a ovlivnilo i životy jejich blízkých.²²

Na problematiku dětí zavlčených na převýchovu z českých zemí do Německa bylo v tuzemsku zatím nahlíženo především z perspektivy perzekuce českého národa, a v centru zájmu tak stály děti z národnostně českých rodin, zejména k poněmčení určené lidické a ležácké

²¹ Například opakovaně se v médiích objevují zavádějící informace o spolku Lebensborn coby „luxusní chovné stanici“ organizující schůzky německých dívek se členy SS za účelem plození „árijských“ dětí. Tento mýtus podporuje i filmová tvorba, viz např. český film *Pramen života* z roku 2000. Nepodložené jsou i zprávy o působení tohoto spolku v Protektorátu Čechy a Morava, konkrétně na zámku Veltrusy. Viz např. <https://www.novinky.cz/historie/clanek/lebensborn-v-cechach-pred-85-lety-40345659> (29.01.2022). Zároveň je ale nutné odmítnout i tezi o Lebensbornu jako charitativní organizaci, jejímž účelem byla ochrana dětí a svobodných matek. K tomu více LILIENTHAL, Georg: *Der „Lebensborn e.V.“...*, s. 8–9.

²² Téma hledání vlastní identity je čtivě zpracováno v autobiografické knize VON OELHAFEN, Ingrid – TATE, Tim: *Hitlerovy ukradené děti. Projekt Lebensborn a pátrání jedné ženy po její pravé identitě*. Praha 2019.

děti.²³ Jejich únos je tradičně spojován s odvetnými opatřeními vůči českému národu po atentátu na Heydricha. „Krádeže dětí“ byly ale součástí celého komplexu rasově politických opatření Heinricha Himmlera a NSDAP, jež měla urychlit zvyšování porodnosti a populační růst německého etnika. Již v roce 1939 Himmler formuloval svůj záměr cíleně poněmčovat „nordické“ příslušníky neněmeckých národů. Cizí národ podle něj poněmčením „rasově hodnotného“ jedince přicházel o potenciální vůdčí osobnost. Pro německý národ pak tento krok znamenal dvojí přínos: „Wir gewinnen bei jeder wirklich gelungenen Aktion zwei Menschen, einen, der den Gegner verliert und der uns für die Zukunft nicht als Feind im Feld gegenübersteht, und einen, der bei uns steht und für uns kämpft.“²⁴

V českých zemích se oběťmi násilné germanizace mohly stát nejen české, ale i polské děti, případně děti národnostně smíšených česko-polských, česko-německých a polsko-německých párů. Postiženy mohly být ale i německé děti z Československa, jež se mohly stát oběťmi Himmlerova plánu biologického a demografického posílení německého národa.

²³ Jejich osudy inspirovaly literární (Z. Bezděková: *Říkali mi Leni*; E. Pergner, Z. K. Slabý *Děti s cedulkou*) i filmovou tvorbu (*Kukačka v temném lese*, r. A. Moskalyk). Téma únosu dítěte polské rodiny z Těšínska se objevuje ve druhém díle románu *Šikmý kostel* K. Lednické.

²⁴ „S každou opravdu úspěšnou akcí získáme dva lidi, jednoho, který ztratí nepřítele a který se proti nám v budoucnu nepostaví v poli jako nepřítel, a jednoho, který bude stát za námi a bude za nás bojovat.“ Citováno dle LILIENTHAL, Georg: *Der „Lebensborn e.V.“...*, s. 35.

AUTOR

Pavla Plachá, Ph.D. (1976), absolvovala Filozofickou fakultu UK v Praze, obor historie–germanistika. Pracovala v Kanceláři pro odškodnění obětí nacismu při Česko-německém fondu budoucnosti. Od roku 2017 působí v Ústavu pro studium totalitních režimů, v současné době na pozici vedoucí Oddělení výzkumu odboje a odporu v letech 1938–1989. Specializuje se na perzekuci žen v nacistických koncentračních táborech. Vydala monografii *Zpřetrhané životy. Československé ženy v nacistickém koncentračním táboře Ravensbrück v letech 1939–1945* (Pulchra – ÚSTR, 2021).